

SÜLEYMANİYE KÜTÜPHANESİ YAZMA BAĞIŞLAR BÖLÜMÜNDE BULUNAN 5902 NUMARALI CÖNK HAKKINDA

ABOUT JUNK NUMBER 5902 LOCATED IN THE WRITING DONATIONS
DEPARTMENT OF SULEYMANİYE LIBRARY

Sebahat DENİZ*-Gizem ŞAHİN**

ÖZ: Cönkler, ait olduğu toplumun sosyal ve kültürel yaşamına dair bilgiler içermesi bakımından Türk folklorunun önemli yazılı kaynakları arasında yer almaktadırlar. Aşağıdan yukarıya doğru uzunlamasına açılan el yazması defterler olarak bilinen cönklerin muhtevasında hemen her konuda manzum ve mensur şekillerde yazılmış metinler bulunmaktadır. Bu nedenle cönkler, Türk kültür ve edebiyatımızın vazgeçilmez yazılı kaynaklarındandır. Türkiye’de yapılmış olan cönk konulu araştırmaların çoğunluğu cönk metinlerinin Latin harflerine aktarımından oluşmaktadır. Cönkleri farklı bakış açılarıyla ele alan çalışmaların sayısının azlığı ise dikkat çekmektedir. Günümüzde kişilerin şahsi kütüphaneleri ile devlet kütüphanelerinde çalışılmayı bekleyen yüzlerce cönk bulunmaktadır. Geçmiş dönemlere ait kültürel ürünler ile edebi bilgilerin geleceğe aktarımı açısından önem arz eden bu eserlerin farklı bakış açılarıyla incelenerek kültürümüze kazandırılması gerekmektedir. Bu makalenin konusu, Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar bölümünde bulunan 5902 numaralı cönkün tanıtılması ile cönkteki metinlerin şekil ve muhteva özellikleri bakımından incelenmesidir. Makale kapsamında, yeni bir cönkün gün yüzüne çıkartılarak edebiyatımıza kazandırılması ve söz konusu cönkün bütüncül bir bakışla değerlendirilip farklı disiplinlere katkı sağlayıp sağlamayacağını tespiti amaçlanmıştır. Süleymaniye Kütüphanesinden dijital görüntüleri alınan cönk, 208 varaktan oluşmaktadır. Makalenin konusunu oluşturan eserin, başta edebiyat olmak üzere dil, tarih, ilahiyat, tıp, müzik, sosyoloji gibi farklı disiplinlere de katkı sağlayacak zenginlikte bir muhtevaya sahip olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat, divan şiiri, halk şiiri, kültür, cönk.

ABSTRACT: *Junks are among the important written sources of Turkish folklore in terms of containing information about the social and cultural life of the society they belong to. There are texts written in verse and prose on almost every subject in the content of the junks, known as manuscript notebooks that are opened longitudinally from bottom to top. For this reason, junks are indispensable written sources of our Turkish culture and literature. The majority of the studies on junk in Turkey consist of the translation of junk texts into Latin letters. It is noteworthy that the number of studies dealing with junks from different perspectives is low. Today, there are hundreds of junks waiting to be studied in private libraries and public libraries.*

* Prof. Dr.-Marmara Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü/İstanbul-sebahat@marmara.edu.tr (Orcid: 0000-0001-7116-8589)

** Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı Öğrencisi/İstanbul-gzm.shn523@gmail.com (Orcid: 0000-0001-6278-7660)

These works, which are important in terms of transferring cultural products and literary information from the past to the future, should be examined from different perspectives and brought into our culture. The subject of this article is to introduce the junk numbered 5902 in the Manuscript Donations section of the Süleymaniye Library and to examine the texts in the junk in terms of form and content characteristics. Within the scope of the article, it is aimed to bring to light a new junk and introduce it to our literature, and to evaluate whether the junk in question will contribute to different disciplines by evaluating it from a holistic perspective. Junk, whose digital images were taken from the Süleymaniye Library, consists of 208 leaves. It has been determined that the work that constitutes the subject of the article has a rich content that will contribute to different disciplines such as literature, language, history, theology, medicine, music and sociology.

Keywords: *Literature, divan poetry, folk poetry, culture, junk*

Giriş

Mecmualar ve cönkler, kişilerin kendi zevkleri için beğendikleri şiirleri ve önemli gördükleri notları el yazısı ile kaydetme ihtiyacından doğmuş eserlerdir. Mecmualar ve cönkler bu bakımdan derleme ve antoloji niteliği taşımaktadırlar. Sözlü kültür ortamında derlenen edebi ve kültürel ürünlerin unutulma kaygısından dolayı akılda kaldığı şekliyle yazıya aktarılmasıyla cönk ve mecmua yazma geleneği oluşmuştur.

Cönkler, mürettibinin zevki, ilgi alanları ve yaşadığı dönemin özellikleri doğrultusunda oluşturulan, muhtevasında hemen her konuda manzum ve mensur şekillerde yazılmış metinler ile toplumun sosyal, kültürel yaşamına dair bilgiler bulunan, aşağıdan yukarıya doğru uzunlamasına açılan el yazması defterlerdir. Bu eserler, ait olduğu toplumun sosyal, kültürel yaşantısı, dönemin şiir anlayışı, edebi zevki, inanç yapısı ve düşünce tarzına dair bilgiler içermesi bakımından Türk kültür ve edebiyatımızın önemli yazılı kaynaklarının başında gelmektedirler.

Cönklerle alakalı, M. Şakir Ülkütaşır (1967), Müjgân Cunbur (1974), İbrahim Aslanoğlu (1976), Orhan Şaik Gökyay (1993), Sabri Koz (1977), Doğan Kaya (2007) ve Mehmet Fatih Köksal (2016) gibi araştırmacıların önemli çalışmaları bulunmaktadır. Türkiye’de cönkler üzerine bugüne kadar birçok araştırma ve çalışma yapılmıştır. Duygu Kayalık Şahin’in 2015 yılında *Turkish Studies* dergisinde yayımlanan “Cönk Terimi ve Cönkler Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi” adlı makalesi ile Meltem Yılmaz’ın 2016 yılında Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi’nde yayımlanan “Cönkler Üzerine Yapılan Çalışmalar Bibliyografyası” adlı makalesi cönkler üzerine bugüne kadar yapılan çalışmaları sistematik bir şekilde aktaran önemli çalışmalardır. Türkiye’de cönklerle ilgili yapılan çalışmaların çoğunluğu cönk metinlerinin Latin harflerine aktarımından oluşmaktadır. Ancak çeşitli ve zengin bir muhtevaya sahip olmaları nedeniyle cönklerin disiplinler arası çalışma metodlarıyla ele alınması gerekmektedir.

Makalenin konusunu, Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar bölümünde bulunan 5902 numaralı cönk oluşturmaktadır. Bu çalışmada, yeni bir cönkün gün yüzüne çıkartılarak edebiyatımıza kazandırılması amaçlanmıştır. Makalede incelemeye esas alınan cönk, çeşitli ve zengin bir

muhtevaya sahiptir. Söz konusu cönkün muhtevasının zenginliği dolayısıyla bu tür eserlerin başta edebiyat olmak üzere dil, tarih, ilahiyat, tıp, sosyoloji, mûsikî, güzel sanatlar gibi farklı disiplinlere de katkı sağlaması bakımından önemine dikkat çekilmiştir.

Cönkler Hakkında

Türkçede 15. yüzyıldan beri kullanılmakta olan cönk teriminin kökeni hakkında araştırmacılar tarafından farklı görüşler ileri sürülmüştür. Cönk teriminin kökeninin Çin, Cava ve Malaya dillerinde kullanılan djong (conk) kelimesinden geldiği ve Fransızcada “jonque”, İspanyolca ve Portekizcede “junco”, İtalyancada “giunco”, İngilizcede “junk” olarak kullanıldığı yapılan araştırmalarla açıklanmıştır (Gökyay, 1993: 73). Cönk terimi, Çin denizlerinde kullanılan dibi düz ve dört köşeli yelkenli gemilerin genel adı olarak kullanılmıştır. Kelimenin kökeni ile ilgili yapılan araştırmaların çoğunluğu bu terimin yelkenli Çin gemileri için kullanıldığı yönündedir. Sözlük ve ansiklopedilerde ve özellikle İslam ülkelerinde gemicilik terimi olan cönk sözcüğü dilimizde de büyük kalyon, gemi, yelkenli gemi, sefine anlamları ile yer almıştır (Yıldırım, 2013: 21).

Cönkler, saz, tekke ve divan şairlerinin şiirleri ile bazı anonim ürünlere yer veren; kimilerinde türlü dualar, fal, cifr, reml, vefk, tılsım vb. gizli ilimlere dair kayıtlar, ilaç terkip ve tarifleri, rüya tabirleri, mektup suretleri, muhtelif tarih kayıtları, alacak-verecek hesapları gibi şiirle ilgisi olmayan türlü bilgi notlarının da bulunduğu, uzunlamasına açılan, ensiz, el yazması eserlerdir (Köksal, 2016: 32).

Bugüne kadar yapılan araştırmalarda cönk ile ilgili pek çok tanımla karşılaşılacaktır. Bir edebi terim olarak cönkler, genel anlamda “Çoğunlukla halk şairlerinin şiirlerinin bir araya toplandığı uzunlamasına açılan defterlere cönk denir.” şeklinde tanımlanmaktadır. Yapılan araştırmalarda cönklerin, benzerliğinden ve şeklinden dolayı “sığır dili, dana dili, dil mecmua” şeklinde adlandırıldığı belirtilmiştir (Ülkütaşır, 1967: 905; Koz, 1977: 83; Gökyay, 1993: 73; Kaya, 2011: 81).

Türk folklorunun önemli yazılı kaynakları arasında yer alan cönkler, geçmiş dönem halk bilimi ürünlerinin geleceğe aktarımı açısından büyük öneme sahiptirler. Cönkler, klasik Türk edebiyatının tezkireleri gibi genel bir sisteme, klasik imlâya bağlı olarak yazılmamış ve bu nedenle araştırmacıları zorlamış olsalar da geçmiş dönem halk bilimi ürünlerine kaynaklık eden eserler arasında yer alırlar.

Cönklerin halk kültürümüzün, mecmuaların ise klasik kültürümüzün ürünleri olduğunu ifade eden Şükrü Elçin, cönklerde saz ve tekke şiirimizle folklorumuzu, mecmualarda ise Arap-Fars dil ve edebiyatlarının tesirinde medrese-mektep mensuplarının manzum, mensur; edebi, dini, tarihi, tasavvufi, seçmeleri bulabileceğimizi açıklamıştır. Bu nedenle cönkleri, Türk kültürünün sağlam kilometre taşları, kırkambar kitapları olarak adlandıran Elçin, cönklerin mecmualara nispeten Türk halk kültürü bakımından daha büyük önem taşıdığını ifade etmiştir (2004: 5).

Cönkleri Türk kültürünün tapusu olarak nitelendiren Saim Sakaoğlu ise bilinmeyen öğrenilmesi, yanlış bilinenin düzeltilmesi, eksik bilinenlerin ise tamamlanması açısından cönklerin önemine vurgu yapmıştır (1986: 220). Cönklerde farklı yüzyıllarda yaşamış birden fazla şaire ait şiirler bulunmaktadır. Bu şairlere ait divanlarda ve diğer eserlerde bulunmayan şiirlerin gün yüzüne çıkartılması, bilinen şiirlerin farklı varyantlarının yer alması, cönklerin Türk edebiyatına sağladığı katkıyı göstermektedir. Bilinen şiirlerin farklı nüshalarının tespit edilmesiyle birlikte söz konusu şiirler üzerine yapılmış çalışmalarda bulunan eksik, yanlış ve kusurlu kısımlar cönkler aracılığıyla tamamlanmaktadır.

Şükrü Elçin, eski kütüphanelerimizde ve şahısların ellerinde baba yadigârı, çoğu zaman anonim, el yazması birtakım kitaplar bulunduğunu ifade etmiştir. Bu kitapların şekil bakımından birer defterden başka bir şey olmadıklarını belirten Elçin, söz konusu kitapların aşağıdan yukarıya, uzunlamasına açılanlarına cönk, sağdan sola, soldan sağa, bugünkü eserlerde olduğu gibi düzenlenmiş olanlarına mecmua adı verildiğini belirtmiştir (2004: 5). Kütüphanelerde bulunan yazmalar arasındaki cönkler, mecmua olarak değerlendirilmelerinden dolayı “mecnûa-i eş’ar” adıyla fişlenmektedirler. Ayrıca gerek görüldüğü takdirde fişin bir köşesine “cönktür” şeklinde not düşülmektedir (Koz, 1977: 83).

Manzum ve mensur metinler ile birtakım bilgilerin cem edilmesinden dolayı mecmua sınıfına giren cönkler şekil ve yapı bakımından klasik mecmualardan ayrılmaktadır. Ancak bazı cönklerin kütüphane kayıtlarında mecmua olarak kaydedildikleri görülmektedir. Bunun yanı sıra eseri derleyen kişiler tarafından da cönk olmasına rağmen esere mecmua adının verildiği görülmektedir. Bu makalenin konusunu oluşturan, aşağıdan yukarıya doğru uzunlamasına açılan cönkün 1a sayfasında yer alan,

Bu mecmû'ayı yazdım yâdigâr olmak için

Okuyan yazana bir du'â kılmak için (1a)

ifadesi, nadir de olsa cönk için mecmua kelimesinin kullanıldığına örnek olarak gösterilebilir.

Cönklere genellikle “Besmele” ile başlandığı görülmektedir. Her cönkün boyutu birbirinden farklıdır. Çoğunluğu siyah ve kahverengi deri ciltle kaplı olan cönklerin, ciltsiz örnekleri de bulunmaktadır. Bu eserlerin birçoğunda sayfa numarası bulunmamaktadır. Bazı cönklerde, aradan sayfalar kopmuş olduğundan birbiriyle ilgisi bulunmayan yapraklara rastlanmaktadır. Ayrıca cönklerde bazı sayfaların boş bırakıldığı da görülmektedir. Boş bırakılan bu sayfalara cönkü okuyan kişiler tarafından yazılan özel notlara rastlanılabilir. Bazı cönkler içerisinde az da olsa halk tarzı resim, şekil ve motifler görülmektedir (Kaya, 2011: 82-83).

Cönklerin yazarı genellikle bilinmemektedir. Cönklerin ilk sahibinden sonra kaç el değiştirdiğini anlamak kolay değildir. Bir cönk içerisinde farklı yüzyıllarda yetişmiş şairlerin şiirlerinin yer alması, aynı sayfa içerisinde farklı yazı çeşitlerinin bulunması, bu sayfalarda yer alan metinlerin altında

yazan isimlerin farklı olması ve bu metinlerde görülen imlâ değişiklikleri cönkün tek bir kişi tarafından yazılmadığına işaret etmektedir (Gökyay, 1993: 74).

Cönkler, yazı ve imlâ bakımından da bazı özellikler göstermektedirler. Cönklerin çoğunluğunun okunması güç, kötü bir imlâ ile yazıldığı bilinmekle birlikte güzel hat ile yazılmış okunaklı ve imlâsı düzgün cönkler de bulunmaktadır. Bu konuda Aksoyak (2016: 5), şu tespitlerde bulunmuştur: “Standart imlâ ile yazılan eserler ile cönkler imlâ bakımından karşılaştırıldığında cönklerin bu eserlere göre imlâ yanlışlığı bulunma olasılığının daha fazla olduğu görülmektedir. İmlâ yanlışlığı oranı cönkten cönke değişiklik göstermektedir. Bazı cönkler, standart yazım bakımından mecmualardan farksızdır. Eski yazılı metinlerde müstensihin aldığı yazı eğitimi metnin imlâsına yansımaktadır. Cönklerin okunmasındaki güçlükler, standart imlâ farklılığından kaynaklanmaktadır. Söz konusu imlâ farklılıklarının tespiti bu tür metinlerin okunması açısından kolaylık sağlayacaktır.”

Cönklerde yer alan imlâ sorunlarının cönkü tutan kişinin eğitimsiz olmasından kaynaklandığını ifade eden araştırmacılar bulunmaktadır. Cönkteki metinlerin, sözlü kültürden yazılı kültüre aktarımı sırasında birtakım imlâ farklılıkları oluşmaktadır. Derleme özelliği gösteren bu eserlerin düzenlenişi sırasında ortaya çıkan imlâ sorunlarının eseri derleyen kişilerin fonetik imlâyı yazıya aktarmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Cönklerin muhtevasında hemen her konuda, manzum ve mensur şekillerde kaleme alınmış metinler bulunmaktadır. Cönklerde, halk şairleri ve divan şairlerinin şiirleri dışında, ilaç tarifleri, gelecek ve nazarla ilgili bilgiler, bilmeceler ve çözümleri, yemek tarifleri, kişilerin doğum ve ölüm tarihleri, alacak-verecek hesapları, halk hikâyeleri, Karagöz metinleri, rüya tabirleri, hutbeler, mevzeler, dualar ve salâvatlar; seyir-nâme, fal, büyü, tılsım ve muskalar, ay tutulması, büyük yangınlar ve sel felaketleri, vefkler, mektuplar, tarihî olayları açıklayan kayıt ve tarihler ile tekerlemeler görülmektedir (Kaya, 2011: 83). Bu bakımdan cönkler, farklı disiplinlere de katkı sağlayacak zenginlikte muhtevaya sahip eserlerdir. Bu konuda Fatih Köksal (2016: 28), şiir mecmuaları ve cönklerin Türk edebiyatı tarihinin birincil kaynakları arasında olduğunu; bu eserlerin, edebiyat tarihimize zengin malzeme sunmalarının yanı sıra içerdikleri şiir ve edebiyat dışı kayıtlarla başta halk bilimi olmak üzere sosyoloji, kültür tarihi, dinler tarihi, hatta alternatif tıp ve farmakoloji gibi çok farklı alanlar için de üzerinde çalışılmayı bekleyen verimli kaynaklar olduğunu belirtmiştir.

Günümüzde cönkler, devlet kütüphanelerinde (Millî Kütüphane, Süleymaniye Kütüphanesi, Koyunoğlu Kütüphanesi, bölge yazma eserler kütüphaneleri ile illerdeki il halk kütüphanelerinde), üniversite kütüphanelerinde (Bunlara bazı üniversiteler dâhilinde kurulan Halk Kültürü Uygulama ve Araştırma Merkezleri ile Türkiyat Araştırmaları

Enstitülerinin arşiv ve kütüphanelerini de dâhil etmek gerekmektedir.) ve şahsi kütüphanelerde bulunmaktadır (Aça, 2019: 133).

Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar Bölümünde Bulunan 5902 Numaralı Cönk

1. Cönkün Tavsifi

Bu makalenin konusunu, Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar Bölümü 5902 numarada kayıtlı cönk oluşturmaktadır. 120*70 mm ölçülerine sahip olan cönk 208 varaktan oluşmaktadır. Kahverengi deri cilt ile kaplı olan eserde kullanılan kâğıtların pembe, sarı, mavi ve yeşil renklerde olduğu görülmektedir. Cönkün sayfalarının kenarları ise cetvellidir. Eserin yazımında siyah, kırmızı ve mavi mürekkep kullanılmıştır. Talik hat kullanılarak yazılmış olan metinlerin çoğunluğu okunaklıdır. Fakat az da olsa farklı yazı türlerinde yazılmış okunaklı olmayan metinler de bulunmaktadır. Cönkteki metinlerin satır sayısı 10-16 arasında değişiklik göstermektedir. Cönkte boş ve yırtık sayfalar bulunmaktadır. Ayrıca cönkün bazı sayfaları yıpranmış ve lekeli olduğu için okunamayan kısımlar bulunmaktadır.

Cönkün sayfalarına, kayıt altına alınırken kütüphane görevlileri tarafından sayfa numarası verilmiştir. Eserin ilk 79 varağında yer alan metinler düzenli bir şekilde yazılmış olmakla beraber 79a'dan sonra sayfa düzeninde karışıklık olduğu görülmektedir. Cönkün 79a sayfasından sonra gelen metinler normal yazı düzeninin tersi yönünde yazılmıştır. Eserin orijinali görüldükten sonra bu cönkün iki başlangıç noktası olduğu tespit edilmiştir. Eserin birinci kısmı 1a'dan başlayıp 79a'ya kadar devam etmektedir. İkinci kısım ise 208a'dan başlayıp 79b'de son bulmaktadır. İki baştan tutulmaya başlanan cönkün birleşme noktası 79. sayfadır.

Eserin birinci kısmının başı olan 1a sayfasında şu ifadeler yer almaktadır:

*Erba'îniñ yedinci günü iki sâ'at elli beş daqıqada güneş tülü' etmişdir.
Sene 1285*

Bu mecmû'ayı yazdım yâdigâr olmak için

Oğuyan yazana bir du'â kılmak için

Her kim bu mecmû'ayı bulup virmez ise şefâ'at Resûlullâhdan

Birinci kısmın sonu olan 79a sayfasında ise başlığı bulunmayan ve yedi dörtlükten oluşan bir şiir yer almaktadır. Bu şiirin birinci ve sonuncu dörtlükleri şu şekildedir:

Ey büt-i şîrîn-zebân

Çâmeti serv-i revân

Bir gicecik gelesin

Bizim oçaya hemân

.....

Her şabâhıñ gelesiñ

*Aḥmedi'ye viresiñ
Ḥoca selāmu 'aleyk
Şāhım 'aleyküm selām*

Eserin ikinci kısmının başı olan 208a sayfasında “Niyazi Divanından Menkul” başlıklı aşağıda matla ve makta beyitleri verilmiş olan bir gazel yer almaktadır:

*Ey göñül gel ğayrıdan geç 'aşka eyle iktidā
Zümre-yi ehl-i ḥaḳīkat ānı kılmış muḳtedā*

.....

*Ey Niyāzī mürşid isterseñ bu yolda 'aşka uy
Enbiyā vü evliyāya 'aşk olupdur rehnümā*

İkinci kısmın sonu olan 79b sayfasında “Rubai” başlıklı beş dörtlükten oluşan bir şiir bulunmaktadır. Bu şiirin son dörtlüğü 79a sayfasının sonuna ters yönde yazılmıştır. Şiirin birinci ve sonuncu dörtlükleri şöyledir:

*Ḥār dibinde biten ḳonca güle minnet eylemem
'Arabī Fārsī bilmeyen dile minnet eylemem
Ṭarīḳ-i müstaḳīm üzre gözedürem dā'im
İblis'in ta'lim eylediği yola minnet eylemem*

.....

*Dürr-i yektādır kelāmım lisānım gevher benim
Lāle 'ukbādan olunan lāle minnet eylemem
Şeriki yok nazīri yok pādīşāhım var benim
Bir menīden ḫalḳ olan ḫünkāra minnet eylemem*

Ayrıca eserin 81a sayfasında cönkü derleyen kişinin cönkü tamamladığını belirten temmet kelimesiyle başlayan bir dörtlük bulunmaktadır.

*Temmet didim saldım ḳalemi
Bunı yazar iken çekdim eleme
Bu mecmū'anıñ bedel [ü] 'ivaızı
Bir du'ā 'aḫāsmadır bu ḫaḳīriñ niyāzı*

Kendi içerisinde belirli bir düzene sahip olan cönkteki manzum ve mensur metinler konularına göre art arda sıralanmıştır. Cönkün kendi içerisinde belirli bir düzeninin olması ve yazı karakterinin aynı olması eserin tek elden yazıldığını düşündürmektedir. Fakat bu durum için kesin bir şey söylemek mümkün değildir. Genellikle dini muhtevalı şiirlerin yer aldığı bu cönkün derkenarlarında müstehcen ifadelerin yer aldığı görülmektedir. Bu durum, cönkün el değiştirmiş olabileceği şeklinde değerlendirilebilir.

Eserin kime ait olduğu ve kim tarafından yazıldığına dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Cönk içerisinde yer alan bazı metinlerin altında

bulunan tarih kayıtları, eserin hangi tarihler arasında yazılmış olabileceği konusunda bilgi vermektedir. Cönkün yazılış tarihi ile ilgili bilgi veren kayıtlardan bazıları şunlardır: (1a: Sene 1285), (104b: 1283 Safer 14), (114b: Sene 1282 Rebîü'l-evvel 19), (130a: Sene 1282 Safer 15), (183a: Sene 1288 Safer 25). Hicri 1282 ile 1288 arasında değişen bu tarih kayıtları cönkün 19. yüzyıl sonlarına doğru yazıldığını düşündürmektedir.

2. Cönkün Dil ve İmlâ Özellikleri

Cönkte kullanılan yazı dili Türkçe olmakla beraber cönk içerisinde Arapça ve Farsça metinler de yer almaktadır. Cönkte yer alan çeşitli dualar, dini bilgiler ve beyitlerden oluşan Arapça metinlerin sayısı 62'dir. Cönk içerisinde Farsça kaleme alınan metinlerin sayısı ise 20'dir. Cönkteki metinlerde geçen bazı Arapça, Farsça kelime ve terkiplerin üzerlerine anlamlarının yazıldığı görülmektedir. Bu bilgilerden hareketle cönkü derleyen kişinin eğitilmiş bir kişi olduğu söylenebilir.

Cönkteki bazı şiirlerde cönkü derleyen kişi veya şairin yetiştiği çevrenin ağız özelliklerini yansıtan kelimelere rastlanmaktadır. Debbe (tepe), annımız (alnımız), çibuk (çubuk), eğlime (eğnime), filcan (fincan), gösgüne (göğsüne), herkeş (herkes), İslâmbol (İstanbul), miltân (mintân), oğa (ova), barmak (parmak), sina (sine), şarhı (şarkı), yuğa (yuva) gibi kelimeler bunlardan bazılarıdır.

Çalışmanın konusunu oluşturan cönkteki metinler imlâ bakımından incelendiğinde bu metinlerin imlâsında bir tutarlık bulunmadığı görülmektedir. İncelenen metinlerde standart imlâdan farklı birtakım kullanımlar ile karşılaşılmıştır. İncelemeye alınan cönkte görülen bazı imlâ farklılıkları aşağıda verilmiştir:

Harfin ve hecenin eksik yazılması: Vücûd-ı zenbini tamlamasındaki dal harfi eksik yazılmıştır. Dal ve zel harfi tek harf olarak gösterilmiştir. dürüsce (dürüstçe), döt (dört), sürûsuñ (sürûrusuñ).

Harflerin birbirinin yerine kullanılması: Nazal n yerine nun harfinin kullanılması: gönül (göñül), bana (baña). Re harfinin yerine lam harfinin kullanılması: belhudâr (berhûdâr). Dal harfi yerine te harfinin kullanılması: dert (derd), ot (od).

Harfin fazladan yazılması: Elif harfinin fazladan yazılması: bilmeyan (bilmeyen), dileyen (dileyen), eyleyan (eyleyen). Vav harfinin fazladan yazılması: Farsça olan gül kelimesi vavsız yazılmaktadır. Ancak bazı şiirlerde gül kelimesi yazılırken araya bir vav harfi eklendiği görülmektedir.

Cönkte yer alan metinlerde geçen atif vavlarının dört farklı şekilde kullanıldığı görülmektedir. Cönkteki metinlerde bağlama grubu yapılırken sözcüklerin arasına vav harfi eklenmiştir. Cönkte atif vavının bu şekilde kullanıldığı yaklaşık 60 örnek bulunmaktadır. Â'lâ vü ednâ, câhil ü ahmak, dermân u devâ, 'ilm ü 'irfân, mûr u meges metinlerde geçen söz konusu örneklerden bazılarıdır.

Cönkteki metinlerde bağlama gruplarının yazımında u/ü şeklinde okunan atıf vavı yerine “ye” harfi kullanılmıştır. Cönkte yer alan metinlerde geçen atıf vavlarının bu şekilde kullanıldığı yaklaşık 37 örnek bulunmaktadır. Âh-ı figân (âh u figân), cevr-i cefâ (cevr ü cefâ), namûs-ı ‘âr (namûs u ‘âr), zevk-i safâ (zevk ü safâ) bu duruma örnek olan bağlama gruplarındandır.

Metinlerde geçen atıf vavlarının hareke ile gösterildiği örnekler de bulunmaktadır. Atıf vavlarının esre ile gösterimi ile ilgili tespit edilen örnekler 20 civarındadır. Cönkteki metinlerde geçen söz konusu örnekler şunlardır: ‘âr-ı nâmûs (‘ar u nâmûs), ‘aşk-ı sevdâ (‘aşk u sevdâ), câhil-i nâdan (câhil ü nâdan), mest-i hüşyâr (mest ü hüşyâr), rûz-ı şeb (rûz u şeb).

Atıf vavlarının ötre ile gösterildiği örnekler ise 55 civarındadır. Âh u zâr, ‘akl u dil, ‘âşık u üftâde, cân u baş, medh u senâ söz konusu örneklerden bazılarıdır.

Cönkteki metinlerde kullanılan tamlamaların normal gösteriminin yanı sıra farklı şekillerde gösterildiği örneklerle de karşılaşmıştır. Cönkteki metinlerde geçen tamlamalarda izafet kesresinin ötre ile harekelendirildiği yaklaşık 40 örnek bulunmaktadır. Eserin 1b sayfasındaki 1. gazelde geçen “bâb-ı ‘aşkıñ” tamlaması bâb-u ‘aşkıñ şeklinde ötre ile harekelendirilmiştir. İzafet kesresinin ötre ile harekelendirildiği diğer bazı örnekler ise âb-u zemzem (âb-ı zemzem), bâb-u lutf (bâb-ı lutf), esîr-ü nefis (esîr-i nefis), şems-ü cihân (şems-i cihân), tîr-ü ‘aşk (tîr-i ‘aşk)tır.

Cönkün imlâsındaki bu durum, derleyicinin kelimeleri duyduğu ve telaffuz ettiği şekilleriyle yazıya geçirmesi ve dudak uyumuna bağlı olarak oluşan ünlü yuvarlaklaşmasından kaynaklandığı şeklinde değerlendirilebilir. Bu bağlamda, cönklerde bulunan imlâ sorunlarının özellikle dil alanında araştırma yapan kişiler tarafından çalışılması gereken önemli bir konu olduğu söylenebilir.

3. Cönkte Şiirleri Bulunan Şairler

Çevirisi yapılan eserde manzum ve mensur olmak üzere toplam 605 metin bulunmaktadır. Manzum metinler içerisinde tespit edilebilen 70 şaire ait toplam 206 şiir bulunmaktadır. Geriye kalan metinler ise anonim mahiyette olan mâni, türkü, şarkı, ilahi, müfred ve matla nazım şekilleriyle yazılmış manzum metinlerden oluşmaktadır.

Eser içerisinde en fazla şiire sahip olan şair 29 şiir ile Âşık Ömer’dir. Âşık Ömer’i sırasıyla Lutfi (26)¹, Dertli (16), Şem’î (13), Niyâzî Mısrî (12), Şükrî (9) ve Yunus Emre (8) takip etmektedir. Cönkte şiirleri bulunan diğer şairlerin isimleri ise Abdülehad Nûrî (1), Abdulkâdir Geylânî (1), Âbî (2), Ahmed Bîcân (1), Ahmed Câhidî (1), Ârifî (1), Aziz Mahmud Hüdâyî (1), Bağdatlı Rûhî (2), Baharzâde Ferîde Hanım (1), Dervîş Mustafa (1), Eşrefoğlu Rûmî (5), Ecrî (1), Fâik (1), Fazlî Atpazarlı (1), Fevzî (1), Fuzûlî (2), Gaybî (3), Gedâ Abdal (2), Hasan Sezâyî (2), Hayretî (1), Hacı Hâfız Ahmed Fethî

¹ Parantez içerisinde verilen sayılar, şairin cönkte bulunan şiir sayısını belirtmektedir.

(1), Hüsni (2), İbrahim Hakkı (1), İzzet (1), Kazak Abdal (1), Kenzî (1), Kuddûsî (2), Kul Nesîmî (4), Koca Râgıp Paşa (2), Lâmi Efendi (1), Marâşî (1), Mehmed Hanîf (1), Mehmet Nasûhî (1), Muḥammed (1), Mustafa Safvet (1), Mustafa Zekâyî Efendi (1), Muvakkitzâde Muhammed Pertev (2), Müdâmî (1), Nahîfî (1), Naîmî (1), Neşâtî (1), Nihânî (1), Pîr Sultan (1), Râzi (1), Selbesi (1), Seydî (1), Seyyid Nizâmoğlu (2), Seyrânî (2), Seyyâhî (1), Seyyid Nesîmî (2), Sultan II. Mustafa (1), Sultan III. Mustafa (1), Şakir (2), Şemseddin Sivâsî (1), Şevki (1), Şîrî (2), Tâlib (1), Türâbî (1), Ümmî Sinan (2), Vâfe (1), Zarîfî (1), Zâtî Süleyman Efendi (7), Zihnî (1)'dir.

Cönkte şiirleri bulunan şairlerin 15. ve 19. yüzyıllar arasında yaşadıkları görülmektedir. Çalışmanın konusunu oluşturan cönkte farklı yüzyıllarda yaşamış şairlerin şiirlerinin bulunması söz konusu eserin Türk edebiyatının farklı dönemlerine ait bilgiler içermesi açısından önemini göstermektedir.

4. Cönkteki Manzum Metinlerin Şekil ve Tür Özellikleri

Cönkte, çoğunluğu manzum şekilde yazılmış münacat, naat, mersiye ve hiciv türlerinde metinlerin yer aldığı görülmektedir. Cönkteki manzum metinlerde en fazla kullanılan nazım şekilleri beyit başlığı altında verilen matla ve müfredlerdir. Matla ve müfredi (245)² sırasıyla gazel (99), şarkı (38), murabba (34), ilahi (32), mâni (24), nefes (15), koşma (13) ve muhammes (10) takip etmektedir. Sayısı ondan az olan nazım biçimleri ise müseddes (9), kalenderi (8), türkü (6) ve semai (4)'dir. Ayrıca cönkte terkihi bent nazım biçimiyle yazılmış bir şiir bulunmaktadır.

5. Cönkteki Manzum Metinlerde Kullanılan Vezinler

İncelemeye esas alınan eserde hem aruz ölçüsüyle hem de hece ölçüsüyle yazılan şiirler bulunmaktadır. Bu şiirlerde kullanılan nazım birimleri ise beyit, bent ve dörtlüktür. Cönkteki beyit nazım birimiyle yazılan gazellerin genellikle beş beyitten oluştuğu görülmektedir. Dörtlük nazım birimiyle yazılan şiirler çoğunlukla dört dörtlükten oluşmaktadır. Bentler hâlinde yazılmış olan şiirler ise genellikle dört bentten oluşmaktadır. Hece vezniyle yazılan şiirlerde daha çok hecenin 11'li (36), 8'li (31) ve 7'li (27) kalıpları kullanılmıştır. Aruz ölçüsü ile yazılan şiirlerde ise genellikle aruzun; *Fâ'ilâtün /Fâ'ilâtün /Fâ'ilâtün /Fâ'ilün* (140), *Mefâ'ilün /Mefâ'ilün /Mefâ'ilün /Mefâ'ilün* (54), *Fâ'ilâtün /Fâ'ilâtün /Fâ'ilün* (14), *Mef'ûlü /Mefâ'ilü /Mefâ'ilü /Fe'ûlün* (11) kalıpları kullanılmıştır. Cönkte ölçüsü tespit edilebilen şiirlerin çoğunluğunun aruz ölçüsüyle yazıldığı görülmektedir. Bu durum cönkteki şiirlerin, halk şairi veya divan şairi şeklinde bir ayrıma tabi tutulmadan dönemin beğenisine ve cönkü derleyen kişinin tercihinine göre yazıldığını bildirmektedir.

6. Cönkün Muhtevası

Üzerinde çalıştığımız cönkün muhtevasında, saz, tekke ve divan şairlerinin şiirleri bulunmaktadır. Bunun yanı sıra eserde, Arapça hutbe

² Parantez içinde verilen sayılar cönkte yer alan şiir sayılarını belirtmektedir.

dualarından dini bilgilere, önemli olaylara ait tarih kayıtlarından çeşitli hastalıkların tedavisinde kullanılacak ilaç tariflerine, anonim mâni, şarkı, türkü, ilahi, gibi sözlü kültür ürünlerine kadar birçok manzum ve mensur metin yer almaktadır. Bu bakımdan makalenin konusunu oluşturan cönkün, çalışmanın devamında da örnekleriyle tespit edildiği gibi, çeşitli ve zengin bir muhtevaya sahip olduğu söylenebilir.

6.1. Cönkteki Manzum Metinlerin Muhteva Özellikleri

Cönkteki manzum metinlerin çoğunluğu dini ve tasavvufi muhtevaya sahip şiirlerden oluşmaktadır. Cönkte, Allah'a yalvarma, yakarma, duada bulunma amacı taşıyan münacat ve Hz. Peygamber'e övgü amacıyla yazılmış naat türünde manzum metinler bulunmaktadır. Aşağıda matla ve makta beyitleri verilen cönkteki "Na't-ı Şerif" başlıklı şiir, naat türünde yazılmış manzum metinlere örnektir.

*Sezâdır zâtıña ancağ risâlet yâ Resûlullâh
Beşirsın şânıña lâyığ beşâret yâ Resûlullâh*

.....

*Recâ ider bunı senden bu kemter 'âşıkun Şâkir
İde bir kere kabrini ziyâret yâ Resûlullâh (160a-159b: 241)*

Eserde ayetname, duaname, nasihatname ve ilmihal niteliği taşıyan türlerde manzum metinler de mevcuttur. Birinci ve sonuncu bentleri:

*Ğıl kabûl yâ Rabb du'âmız kendi zâtın ħürmeti
Yâ ilâhî ħıl 'inâyet ile fetĥ-i nuşreti
Enbiyâlar ħürmeti hem evliyâlar himmeti
Ğıl kabûl ya Rabb du'âmız kendi zâtın ħürmeti*

.....

*'Ömer ister ola manşûr 'asker-i İslâm bütün
Vir selâmet topçulara dâ'ima atsun topun
Vir cezâsın Moşkofun ya Rabb helâk olsun
Ğıl kabûl ya Rabb du'âmız Ğavsü'l -A'zam ħürmeti
Ğıl kabûl yâ Rabb du'âmız Ğutbu'l - aħtâb ħürmeti
(31b-32a-32b: 61)*

şeklinde olan "Diger Du'â-yı 'Asâkir-i İslâm-ı Şâhâne" başlıklı şiir, duaname niteliği taşımaktadır.

Cönkte Hz. Ali sevgisi, Hz. Hüseyin'in Kerbela'da şehit edilmesini konu edinen şiirler ile Alevi Bektaşî inancı çevresinde oluşturulmuş şiirler de bulunmaktadır. Birinci ve sonuncu bentleri aşağıda verilen "Mersiye" başlıklı şiir Alevi Bektaşî inancı çevresinde oluşturulmuş manzum metinlere örnektir.

*Şehr-i mâtemdir gözünden seyl-i ceyĥün çağlasun
Yaş yerine dîdelerden eşk-i pür ħün çağlasun*

Şāh-ı Hüseyn'îñ 'aşkıyla kalb-i pūr hūn çağlasun
Ehl-i beytiñ mācerāıyla qaralar bağlasun
'Āşık-ı āl-i 'abālar sīnesün hep dağlasun

.....

Ey şehīd-i Kerbelā kurretü'l 'ayn-i 'ulā
Vāfe-yi biçāreyi kılma şefā'atden cüdā
Haşre kaldı mācerā vü ba'de-zā vā hasretā
Ehl-i beytiñ mācerāıyla qaralar bağlasun
'Āşık-ı āli 'abālar sīnesün hep dağlasun (114a-113b: 533)

Eserde dini tasavvufi konulu manzum metinlerin yanı sıra toplumsal ve sosyal konuları ele alan metinler de yer almaktadır. Bu metinler ise daha çok methiye ve hiciv türlerinde kaleme alınmıştır. Aşağıda birinci ve sonuncu bentleri verilen "Medhiyye" başlıklı şiir, Bolu ilinin âlimlerini öven methiye türündeki manzum metinlere örnektir.

'İlmiyle 'āmil olan 'irfān ararsañ şu Bolu
Lā ulā el 'allāķ sultān ararsañ şu Bolu
Cümlesi hıfz eylemiş kalb-i veli ümmü'l kitāb
'İlm-i Ledün hāfız-ı Kurān ararsañ şu Bolu

.....

Destür-i ħubb-ı kısmetim mine'l imān olup derler veli
Destür-ı emri kitābdan buyurmuş Hıfz-ı Ĥafı
Kal'a tağında kamusu derler deli
Şaĥib-i ādāb [u] erkān ararsañ şu Bolu (126a-125b: 481)

Eserdeki diğer manzum metinler ise aşk, sevgili ve ayrılık konularını ele almaktadır. Söz konusu metinlerin koşma, mâni, şarkı, türkü gibi nazım şekilleriyle yazıldığı görülmektedir. Birinci ve sonuncu bentleri aşağıda verilen "Türkü" başlıklı şiir, cönkteki aşk konusunu işleyen manzum metinlere örnek olarak gösterilebilir.

Evleriniñ ö[nü] fındık ağacı cānım of of
Bizim için kurulmuş da dār ağacı dār ağacı
Nazlı yārim nerde bunuñ 'ilācı cānım of of
Yār şaramazsam yaman elden ne gelür ne gelür
Uzun boylı ince belli yār gelür yār gelür
'Āşık olan gözlerinden bellidir [bellidir]
Yār şaramazsam yār yaman elden ne gelür ne gelür

.....

Yeşil başlı tırna idim uc dum hevāya canım of

*Kanadım kırıldı düşdüm oğaya oğaya
Yavrularım öksüz kaldı yuvada yuvada
Yâr şaramazsam yaman elden ne gelür ne gelür
Uzun boylı ince belli yâr gelür yâr gelür
‘Aşık olan gözlerinden bellidir bellidir
Yâr şaramazsam yaman elden ne gelür ne gelür (77b-78a: 157)*

Cönkün muhtevası dâhilinde, yukarıda bahsi geçen nazım şekilleri ve türlerinin dışında müfred ve matla şekillerinde yazılmış olan beyit başlıklı metinler de yer almaktadır. Söz konusu beyitlerin Türkçe, Arapça ve Farsça olmak üzere üç farklı dilde yazıldığı görülmektedir. Cönkteki bu beyitler, genel anlamda gündelik yaşam ile ilgili toplumsal ve sosyal olayları konu edinmektedir. Ayrıca bu beyitlerin birçoğu öğüt verme amacı dolayısıyla atasözü ve nasihatname niteliği taşımaktadır.

*Sev seni seveni hâk ile yeksân ise
Sevme seni sevmeyeni Mışır’a sultân ise (140a: 334)*

*Gel ey tâlib gözüñ ‘ibret nazarıyla aç
Muhabbetsiz kişiden kuş olup kaç (126b: 478)*

*Rûgan-i zeyt ile perverdeliğin dirdi baña
Şimdi datdım da inandım ne yalancı tolma (124b: 488)*

Eserin ilgili sayfalarında art arda sıralanan bazı beyitler arasında bir anlam bütünlüğü olduğu görülmektedir. 142a’da yer alan Türkçe ve Arapça dillerinde yazılmış olan beyitlerin aynı konuyu ele alması bu duruma örnek teşkil etmektedir.

*El cāhil aduvv Allah velev kâne zāhidān
El ‘ālim Ḥabīb Allāh velev kâne fāsīkāñ (142a: 293)*

*‘Ālimiñ her bir kelāmı la’l-i gevher incüdür
Cāhiliñ her bir kelāmı tende cānı incidir (142a: 295)*

6.2. Cönkteki Mensur Metinlerin Muhteva Özellikleri

Cönk içerisinde manzum metinlerin yanı sıra mensur şekilde yazılmış olan metinler de yer almaktadır. Cönkte mensur şekilde yazılmış olan 61 metin bulunmaktadır. Eserdeki mensur metinler incelendiğinde bu metinlerin muhtevasının dini metinler, çeşitli dualar, hadisler, ilaç tarifleri ve önemli olaylara ait tarihi bilgilerden oluştuğu görülmektedir. Cönkte dini bilgiler ile çeşitli duaları konu edinen mensur metinler Arapça olarak yazılmıştır. Bu metinler içerisinde Allah’ın varlığı ve birliği, ahiretin insanlar için dünyadan daha hayırlı olduğu gibi konuları ele alan “Hutbe-yi Mutlak”

başlıklı üç dini metin yer almaktadır. Söz konusu dini metinlerin sonunda konuyla ilgili ayetlere yer verildiği görülmektedir.

Eserdeki Arapça mensur metinlerin içerisinde çeşitli dualar bulunmaktadır. Bu duaların içerisinde kabir duası, hastalık halinde okunacak dua, secde ayeti duası ve dilek duası yer almaktadır. Cönkün 12a sayfasında ise imanı tazeleme konusu üzerine yazılmış olan “Yahya bin Muâz şöyle dedi: Yüzlerinizi gözyaşlarınız ile yıkayın. Dillerinizi Allah’ın zikri ile yıkayın. Kalplerinizi Rabbinizin korkusu ile yıkayın. Günahlarınızı yaratıcınıza tevbe ile yıkayın. Sonra uzuvlarınızı da size fayda veren su ile yıkayın.” şeklinde Türkiye Türkçesine çevirdiğimiz Arapça dini mensur bir metin yer almaktadır (Şahin, 2023: 121).

Cönkün muhtevasında önemli olaylara ait tarih kayıtları da yer almaktadır. Söz konusu tarih kayıtları şu şekildedir: Feth-i Bolu Sene 724, Feth-i Mudurnu Sene 829, Feth-i İslâmbol Sene 856, Sultân Mahmut’un Nizâmî İcâdı Sene 1240, Sultân Mecîd’in Moskof Muhârebesi Sene 1270.

Eser içerisinde öksürük, balgam, kızıl, lînet, mayasıl, frengi, mide fesadı, basur, yara, gece yanığı, hararet, bel tutulması, sıtma gibi çeşitli hastalıkların tedavisinde kullanılacak bazı ilaçlar ve bu ilaçların kullanımına dair bilgiler yer almaktadır. Cönkün 124a sayfasındaki “Tertîb-i Eflâtûn” başlıklı mensur metinde, zencefil, karanfil, tarçın, karabiber, bal gibi malzemelerin verilen ölçülerde karıştırılıp macun/hap hâline getirildikten sonra yutulması durumunda bu ilacın insan vücudundaki her türlü hastalığa iyi geleceği belirtilmiştir. Hatta ilacı kullanan kişinin sakalının dahi geç beyazlayacağı ifade edilmiştir (Şahin, 2023: 346).

Cönkün 123b sayfasında yer alan diğer bir ilaç tarifi ise şöyledir: *Frengi illetine kurbağayı kesüp derisin yüzüp kebâb idüp yiye bi iznillâhi Te’âla şifâ bulalar* (Şahin, 2023: 347).

Sonuç

Cönkler, Türk kültür ve edebiyatımızın önemli yazılı kaynakları arasında yer almaktadırlar. Bu eserlerin incelenmesi sonucunda, geçmişe ait kültürel ürünler ile edebi bilgilerin geleceğe aktarımı sağlanmaktadır. Cönkler, çeşitli ve zengin bir muhtevaya sahip olmaları dolayısıyla başta folklor ve edebiyat olmak üzere dil, tarih, ilahiyat, tıp, sosyoloji, mûsikî, güzel sanatlar gibi farklı disiplinlere de kaynaklık etmesi bakımından önemli eserlerdir. Makaleye konu olan cönk de bu bakımdan oldukça zengin bir muhtevaya sahiptir.

Eserin 1a sayfasında yer alan “Bu mecmû’ayı yazdım yâdigâr olmak için/Okuyana yazana bir du’â kılmak için” ifadesi cönkü derleyen kişinin bu eseri hangi amaçla yazdığını açıklaması bakımından önemlidir. Bu ifade, cönkün sadece derleyicinin kendi zevki için yazılmadığı aynı zamanda okuyucunun da fayda sağlaması için yazıldığına göstergesidir. Bu doğrultuda cönkü derleyen kişinin eserini; topluma yararlı bir iş yapmak, faydalı bilgiler aktarmak, dini yaymak, Allah rızasını kazanmak amaçlarıyla yazdığı anlaşılmaktadır.

Muhteva bakımından incelendiğinde bu eserin başta Türk Edebiyatı olmak üzere farklı bilim dallarına da katkı sağlayacak zenginlikte bir muhtevaya sahip olduğu görülmektedir. Cönkün muhtevasının, saz, tekke ve divan şairlerinin şiirlerini içermesi bakımından edebiyat; dualar, hadisler, dini bilgiler ve hutbe metinleri içermesi bakımından dini ilimler; önemli olaylara ait tarih kayıtları içermesi bakımından tarih; çeşitli hastalıkların tedavisi için yazılmış ilaç tariflerini içermesi bakımından tıp; şarkı, türkü, ilahi örneklerini içermesi bakımından mûsikî; toplumsal ve sosyal olayları konu edinen metinler içermesi bakımından sosyoloji gibi alanlar ile ilgili olduğu söylenebilir. Bu durum cönklerin konu çeşitliliğini gösterirken, aynı zamanda halk şairi ya da divan şairi şeklinde bir ayrıma tabi tutmadan dönemin beğenisine göre tercih yapıldığını bildirmektedir.

Eserin içerdiği metinler incelendiğinde bu metinlerde daha çok dini ve tasavvufi bilgiler, Alevi Bektaşî geleneği, Allah'a yakarış, peygambere övgü gibi konuların ele alındığı tespit edilmiştir. Bu durum, cönkü derleyen kişinin çoğunlukla dini meclislerde bulunduğu ve bu meclislerde söylenen dini tasavvufi konulu şiirleri cönke kaydettiği şeklinde değerlendirilebilir. Cönkü derleyen kişinin edebi zevki, ilgi alanları, değerleri ve yaşantısı eserin muhtevasının çeşitli ve zengin olmasına etki etmiştir.

İncelemeye esas alınan eserin muhtevasında, toplumun sosyal, kültürel yaşantısı, dönemin şiir anlayışı, edebi zevki, inanç yapısı ve düşünce tarzına dair bilgiler bulunduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda çalışmanın konusunu oluşturan cönk, Türk kültür ve edebiyatımıza katkı sağlayacak önemli bir yazılı kaynak özelliği taşımaktadır. Sonuç olarak, bu makalede tanıtılan cönkten hareketle bu tür eserlerin, biçim ve içerik açısından çeşitli ve zengin bir muhtevaya sahip olduğu, kendi içerisinde bir düzeninin olduğu, konuyu, disiplinler arası farklı bakış açılarıyla incelemenin gerekliliği ortaya koyulmuştur.

KAYNAKÇA

- Aça, M. (2019). Halk bilimi araştırmalarının kaynakları. *Halk Bilimi El Kitabı*, (ed.: Mustafa Aça), 123-140, Ankara: Nobel Yayınları.
- Aksoyak, İ. H. (2016). Cönk imlâsı. *Milli Folklor*, (111), 5-13.
- Aslanoğlu, İ. (1976). Geçen yüzyıllarda folklorumuza ışık tutan kaynaklar. *I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, C. I, 69-74, Ankara.
- Cönk, *Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Başlıklar Koleksiyonu, Numara: 5902*, İstanbul: Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, 208 vr.
- Cunbur, M. (1974). Folklor araştırmalarında cönklerin yeri. *I. Uluslararası Türk Folkloru Semineri Bildirileri*, 69-73, Ankara.
- Elçin, Ş. (2004). *Halk edebiyatına giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Gökay, O. Ş. (1993). Cönk. *Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 8, 73-75.

- Kaya, D. (2007). Kültürümüzde cönklerin önemi ve Sivas kaynaklı cönkler. *Kültürümüz ve Kitap Sempozyumu Tebliğleri*, 254-263, Sivas: Sivas Kemal İbni Hümam Vakfı Yayınları,
- Kaya, D. (2011). Cönklerden gün ışığına. *Alevilik Araştırmaları Dergisi*, (1) 81-98.
- Kayalık Şahin, D. (2015). Cönk terimi ve cönkler üzerine bir bibliyografya denemesi. *Turkish Studies*, 10 (12), 709-726.
- Koz, S. (1977). Cönk. *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C. 2, 83-85 İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Köksal, M. F. (2016). Cönklerde divan şiiri, divan şiirinde cönkler. *Milli Folklor*, 111, 28-40.
- Sakaoğlu, S. (1986). Cönklerin kültür tarihimizdeki yeri. *Fırat Havzası Yazma Eserler Sempozyumu*, 219-226, Elazığ.
- Şahin, G. (2023). *Süleymaniye kütüphanesi yazma başlıklar bölümü 5902 numarada kayıtlı cönk (inceleme-metin)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Ülkütaşır, M. Ş. (1967). Halk edebiyatı araştırmalarında cönklerin değeri. *Türk Kültürü*, 5 (60), 905-907.
- Yıldırım, D. (2013). *El yazması bir kitap türü: Cönk/Cöng kayıp Saraybosna cöngü bağlamında*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Yılmaz, M. (2016). Cönkler üzerine yapılan çalışmalar bibliyografyası. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 35, 165-169.

Ekler:

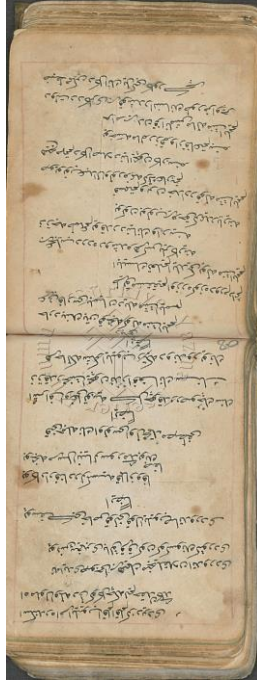
Resim 1. Cönk: 1a

Resim 2. Cönk: 1b-2a

Resim 3. İki baştan tutulmaya başlanan cönkün birleştiği sayfa: 79a.

Resim 4. Cönk: 80a-79b

Resim 5. Cönk: 208a-207b

“İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları” çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

Etik Kurul Belgesi/Ethics Committee Approval: Makale, Etik Kurul Belgesi gerektirmemektedir. /Article does not require an Ethics Committee Approval.

Çıkar Çatışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarların potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / There is no potential conflict of interest for the authors regarding the research, authorship or publication of this article.

Yazarın Notu/Author's Note: Bu makale, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında hazırlanmış olan “Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar Bölümü 5902 Numarada Kayıtlı Cönk (İnceleme-Metin)” adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir. /This article was produced from the master's thesis titled “Suleymaniye Library Writing Donations Section junk registered at number 5902 (Analysis-text” prapered at Marmara University, Institute of Turcic Studies, Department of Turkish Language and Literature.

Katkı Oranı/Author Contributions: Yazarların çalışmadaki katkı oranları eşittir. /Aurthors contribution rates to the study are aqual.